

**Commentariorvm, Ac Dispvationvm In Primam Partem
Sancti Thomæ Tomvs ...**

Complectens Quæstiones à XXVII. vsque ad LXIV. & à Quæstione CVI.
vsque ad CXIV.

Vázquez, Gabriel

Antverpiæ, 1620

Ex veteri testamento, & Rabbinorum testimonio pluralitas personarum in
diuina natura adstruitur. cap. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81000](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81000)

lio, vtriusque Augusti, haeresi 41. multo frequentior, quam ante fuerit. De Sabellio Epiphani, haeresi 26. sic scribit. Sabellius quidam surrexit in temporibus non adeo prius, reuens enim est hic, à quo Sabelliani appellati: quare quod asserunt Aug. & Philaster, quos sequitur Alphonsus de Castro verbo, Deus, haeres 3. Sabellium videlicet fuisse Noeti discipulum, ea solum ratione verum esse potest, quia illius doctrinam fuerit sectatus. Hic Sabellius, vt asserit Sander. 7. de visibili monarchia haeresi 50. fuit Afer Pentapolitanus eiusque discipuli Patropassiani sunt appellati, teste etiam Augusti, quia cum solum vnam personam in Deo esse faceretur, quam & Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non vt tres personas, sed vt eandem tribus nomenclaturis appellabant: consequenter dicebant, patrem incarnatum, passum, & mortuum fuisse, vt de Noeto expresse narrat Epiphanius haeresi 57. Augustinus vero miratur Epiphaniū, quod de Sabellianis dixerit, similia Noeto dogmatizasse, praeter hoc, quod dicunt Patrem non esse passum: miratur vero quoniam discipuli Sabellij, frequentius Patropassiani, quam Sabelliani, non ob aliud dicebantur, nisi quia asseriebant cum Noeto, Patrem incarnatum, passum, & mortuum fuisse. Ergo quidem simile, quid non reperi in Epiphaniō: solum enim de Sabellianis ait, hic similiter, vt Noetiani, paucis quibusdam exceptis docuit. Quae tamen illa sint ipse non explicat.

Post Sabellium eidem errori adhæsit Paulus Samosatenus, vt testis est Epiphanius haeresi 65. & Nicephorus lib. 6. historiae cap. 27. qui (vt ait Epiphanius) postquam electus fuit Episcopus Antiochie in haeresim lapsus est: deinde Photinus Episcopus Simoniensis, cuius meminit Epiphanius haeresi 71. huius autem errorem, cum tam Catholicis, quam Arianis auge ferrent, quod Trinitatem personarum omnino negaret, ab Imperatore Constantino obtinuerunt, vt Concilium Simoniense conuocaret, in quo Episcopi volentes damnare Photinum, Arianæ haeresi adhæserunt, vt infra dicemus. Hos praeterea sequutus est Priscillianus Episcopus Abulensis, vt est apud Leonem primum Epistola 93. alias 91. ad Turibium cap. 1. qui propterea Caesar Augustus episcopali iudicio in concilio damnatus est. Iam vero, vt refert Sanderus lib. 7. de visib. monarch. haeresi. 228. & Prateolus verbo, Deistæ, tempore Pij IV. sub anno 1564. orti sunt Deistæ, seu Trinitarii, qui cum in Deo tres hypostases confiterentur, tres personas negabant, nescio quid per substantiam intelligentes. Denique vt refert idem Sanderus haeresi 227. Seruetus natione Hispanus, cum in Africā traiciens Alcoranum didicisset, Mahumetanis, & Iudeis plane conlensit, vnicam tantum in diuina natura personam affirmans: eum sequuti sunt Georgius Blandrata, & Franciscus Davidis,

CAPVT II.

Ex veteri testamento, & Rabbinarum testimonio pluralitas personarum in diuina natura asseruitur.

A Nequam aduersos haereticos Trinitatem personarum ex noua scriptura deducamus, opus est contra Iudeos, qui veteri testamento solum fidem habent, idem mysterium comprobare, atque suorum Rabbinarum testimoniis eos convincere. Supponendum autem in primis ex est, & Abulini opusculo quodam de Trinitate, & Nicolao de Lyra in opusculo contra Iudeos, quod ha-

betur 6. tomo Glossæ ordinariæ, licet non possit ex veteri testamento mysterium hoc ita monstrari: vt negantes manifeste contradictionis arguamus; nihilominus esse aliqua in eo testimonia, quæ si expositionem rationi magis consentaneā, & antiquis etiam Rabbis non ignotam sequamur, hoc mysterium Trinitatis, aut pluralitatis saltem personarum nō obscure prædicant. Huius rei non ignarus Epiphanius in libro Ancorato sic ait: Vna Deitas à Moyse præcipue annunciata est, personarum dualitas vehementer à prophetis prædicata, Trinitas vero personarum in Euangelij manifesta facta est. Adde quædam esse loca veteris testamenti in nouo explicata, quibus non modo Catholicis, sed etiam hæreticis, qui nouo testamento credunt, Trinitatem vel aliquam illius personam certo probare possumus: ea vero cap. 4. recenserebimus.

Iam ergo testimonia veteris testamenti contra Iudeos proferamus. Primo probati solet ex illo Genesis primo. In principio creauit Deus, vsque ad illud, & Spiritus Domini ferebatur super aquas: hinc colligitur mysterium Trinitatis Augustinus lib. de Genesi ad litteram imperfecto cap. primo. Origines & Rupertus in eum locum, ita vt in principio, idem sit quod in Filio, seu in verbo, quod est secunda persona. Spiritus autem Domini, qui referebatur super aquas, sit tertia in Trinitate persona, quam Spiritum vocamus, cui expositioni fauet Rabbi Eleazar in eum locum, quem refert Marfil. Ficinus lib. de religione Christiana c. 31. nam eum locum interpretatus dixit, non est creatus mundus nisi per verbum, vel cum verbo: sicut habetur in Psal. 32. Verbo Domini caeli firmati sunt. Hieron. in questionibus super Genes. in principio sic ait: Perique existimabant sicut in alteratione Iasonis, & Papii scriptum est, & Tertullianus in libro contra Praxeam disputat: nec non Hilarius in expositione cuiusdam Psalmi affirmat, in Hebræo haberi, in Filio fecit Deus caelum & terram: quæ si ita essent inde persona Patris, & Filij aperte colligeretur: At in Hebræo non ita haberetur, vt bene aduertit Hieronymus. dicitur enim בראשית Beresht, quæ vox principium, seu caput solum apud Hebræos significat: nullo modo Filium. Quare omnes conuertunt, aut in principio, vt vulgata, & 70. Symachus, & Theodotius, aut in capite, seu in capitulo, vt Aquila; tamen si Hilarius in Psalmum 2. parum à principio dicat, בראשית Beresht, tria significare apud Hebræos, in principio, in capite, in Filio. Tertullianus vero, cuius etiam meminit Hieronymus. libro aduersus Praxeam cap. 5. refert, solum aliquos asserere, in Hebræo Genesim ita incipere. In principio Deus fecit sibi filium, quorum sententiam ipse non probat: est enim merum figmentum. Nihilominus Hieron. docet voce illa, in principio, posse denotare filium; non quia vox ipsa filium significet: sed quia de filio incarnato dictum est illud Psalm. 39. In capite libri scriptum est de me.

Verum ex prædicto testimonio, omnibus pensatis, non video mysterium Trinitatis probari, quia vox בראשית Beresht, nullo modo significat Filium, vt contra Hilarium notauit Hier. sed initium, aut caput, quod idem est: ibi initium temporis denotat, vt inquit Hieronymus. & Tertullianus lib. contra Hermogenem cap. 19. & multi alij. Tum quia illud Psalmi 39. in capite libri, non recte refertur ad initium Genesim, sed aut ad initium libri Psalmorum, cum dicitur in 1. Psalmo, sed in lege Domini voluntas eius, vt docent Augustinus & Rufinus.

Rufinus:

1. Testim. ex Genes. non conuincit. August.

7. Orig. Rupert. Rabbi. Eleazar.

Primā rati. Vulgata. Symach.

Theodot. Aquila. Hilari. Tertull.

Hierony.

8.

Vox hebraica, quæ vertitur principium non significat Filium. Tertull.

Augustin. Rufinus.

Augustin.
Ruffinus.

Eugenius
Cur lex vo-
lumen dicitur.

9.
2. Ratio.
Ambros.
Nylsen.
Basil.
Athanas.
Chrysost.
Aer cur di-
ctus Spiritus
Domini

Theodor.
Tertul.

Genes. 1.

Probatur
aliter eade
veritas ex
c. 1. sed
minus effi-
caciter.

Mag.
Lyra.
Burgin.
Galat.
Catherin.

10.
Caiet.
Oncal.

Rab. Hunn.

Genes. 29

Hebraei co-
mune est
vbi plurali
pro singula-
ri.
Exod. 21.
1. Reg. 28.

Ruffinus: subditur enim statim in eodem Psalmo 39. *vi facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* ac si dicat, initio huius libri Psalmorum de me scriptum est, *vi facerem voluntatem tuam.* Aut vt explicat Aug. Eagubinus & recentiores, in capite libri, id est, in volumine legis, scriptum est de me: quia ibi tradita sunt diuina praecepta, *vi facerem voluntatem tuam,* seruando ea. Et in Hebraeo dicitur in volumine. Volumen autem idem est quod tota lex. Hebraei enim, imo & Gentiles antiquitus in membranis scribebant, quae in rotundum voluebantur, & Graeci nomine *ἐν κυλινδρῳ* quo 70. vtuntur, non solum eam partem superiorem, quae dicitur caput, significant, sed etiam summam, & recapitulationem. Quare caput ibi significat summam totius legis, quae ad hoc ordinabatur, *vi facerem voluntatem,* &c. Præterea illud in principio, Genes. 1. significare initium durationis, præter Hieronymum & Tertullum citatos, docent Ambr. lib. 1. Hexameron cap. 3. & 4. Nylsenus lib. etiam Hexameron, Basil. homilia prima Hexameron, Athanas. oratione in illud, *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.* Chrysost. homil. 2. in Genesim. Addit quod nomen Spiritus, cum dicitur, *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas,* multo melius ibi aërem denotat, vt ex ponit Theodoret. q. 8. in Genes. & Tertul. libr. aduersus Hermogenem cap. 31. & 32. dicitur autem Spiritus DOMINI, aut quia magnus est, sicut dicitur etiam mens Dei; aut quia à Deo agitur, & mouetur. Alii exponunt fecunditatem, quam Deus aquis impertit. Quare ex illo loco non video quomodo colligatur Trinitas.

Secundo, adducit solet idem testimonium Genes. 1. *In principio creauit Deus,* alia tamen ratione: nimirum quia vox laina, *Deus,* in Hebraeo est *אלהים* *Helohim*, in numero plurali, cuius singulare est *אל* *Hel*, aut *אלה* *Helohi*, ac si latine diceretur, *Creauit Dij*. Non enim vacat mysterio nomen Dei pluraliter verbo singulari coniunctum, nempe vt significaret Moyses Trinitatem personarum nomine plurali Dei, & vnitatem essentiae verbo singulari. Hoc testimonio vsus est Mag. in 1. dist. 2. quem sequuti sunt postea Nicolaus de Lyra, Paulus Burgin. locis citatis, Pet. Galatinus lib. 2. de Arcanis cap. 9. Catherinus lib. 4. contra Caietanum atque ex simili alio loco id ipsum deducere contendit Oncal in capit. 20. Genes. Confirmant vero Petrus Galatinus, & Lyra ex minori expositione super Genesim, quae apud Rabbinos in magno pretio est: vbi Rabbi Hunn dixisse fertur, *Nisi hic sermo scriptus esset, non licuisset dicere creauit Helohim*, Hoc est diu. Verum Caietanus quem acciter, sed absque fundamento, reprehendit Catherinus, & cum illo alij recentiores merito docent, ex simili phrasi scripturae efficax argumentum pro Trinitate deduci non posse, quod consuetum sit Hebraeis, vt plurali pro singulari Genes. 24. *Posuit manum super semur Abraham domini sui*, in Hebraeo est *אברם אלהיו* *Adomiau*, dominorum suorum, Exodi. 21. *Si dederit Dominus eius uxorem illi*, Hebraice est eodem modo, *דנימני עיני* 1. Regum 28. *Vidi Dominum ascendentem de terra*, Hebraice *ארהים* *Helohim*, Dominos, seu Deos ascendentes: & statim subiungitur, qualis est forma eius. Frustra enim Lyranus respondens huic posteriori testimonio, comminiscitur, cum Samuele ascendisse daemone, & ideo Pythonissam dixisse, *Vidi Dominos ascendentes*

te terra: postea vero Saulem interrogasse de Samuele, quem solum suscitari cupiebat. Quamvis illi forma eius? Hoc enim non minus est absque fundamento, quam illud, quod Rabbini communiter assentunt, cum Samuele videlicet ascendisse quoque Moysen testem causae illius. Nec solum mos est Hebraeis vt plurali pro singulari, sed etiam nomen pluralis numeri verbo singulari coniungere: imo & ipsum nomen, *אלהים* *Helohim*, Exodi. 20. *Non habebis Deos alienos*, in Hebraeo est, *Non erit tibi Dij alij*, pro erunt di alij, vel erit Deus alienus: quod idem est. Vacat ergo mysterio nomen *אלהים* *Helohim*, verbo singularis numeri coniungi Hebraice solum phrasi retenta. Probant vero aliqui hanc sententiam, quia aliqui liceret etiam Latine mysterij Trinitatis significandi causa dicere, creauit Dij: & tres personas diuinas, tres Deos appellare. Verum respondere aliquis posset non esse Latinis consuetum nomine, *Deus*, significare personas diuinas, sed naturam: ideo contra Lyranum, & aliorum opinionem vnicum illud sufficiat argumentum, Hebraeis videlicet commune esse, vt plurali pro singulari, & plurale nomen singulari verbo coniungere. Nam si *אלהים* *Helohim*, in plurali numero non Deos diuersae naturae, se personas in eadem natura significaret, nisi Pluralis ipsae Hebraice id peculiare haberet, vt plurale pro singulari poneretur, non diceremus. *Creauit Dij*: sed creauerunt Dij, hoc est, diuinae personae. Cum ergo sit ille modus loquendi Hebraeis peculiaris, non aliud latere mysterium dicendum est: quam quod numero plurali pro singulari vtuntur. Nec solum nomen *אלהים* *Helohim*, quod est in plurali, coniungitur verbo singularis numeri: sed etiam aliando plurali, vt intelligamus non mysterij causa positum esse, sed quia vtiqueque plurale, pro singulari accipitur. Sic 2. Regum 7. vbi dicitur, *Quae est autem gens, sicut populus Israel, propter quem iurauit Deus, vt redimeret?* Hebraice legitur, *אומות העוון* *Halecu Helohim iurauit dij*, pro iurauit Deus.

Tertium testimonium sit ex Genesi 1. *Faci mus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, quod propter patrum auctoritatem contemnemus non est. Ex eo colligitur mysterium hoc Orig. & Basil. & Chrysostom. in eum locum Ambros. ibidem, & in libro de dignitate humanae conditionis, Athanas. in oratione contra Idola citat. Euseb. lib. 1. Historiae cap. 1. Epiph. in lib. Anchorato, August. in lib. de Genesi ad litteram, imperfecto in eum locum, & de Clauitate Dei lib. 16. cap. 6. Cyrillus lib. primo aduersus Iulianum, Theodoretus quaestione 19. in Genes. & Rupert. lib. 2. in Genes. cap. primo: nec enim verba illa auctoritatis & maiestatis solius causa, vt principes vt solent, dicta fuisse putandum est. Vt autem Basilii & Theodoretus, quis sapiens attiauit instrumentis solum artis sibi praesentibus, nullo socio comitante, dicat, faciamus cultellum in illa verba, quid est homo, vt sequi possit regem suum? In Hebraeo enim habetur, *regem, pariter eum*. Praedicta ergo expositio sic habet. *Pariter eum, videlicet aliorum regum regem, Deum sanctum & benedictum tunc valebis stare. Dicit autem per hoc dictum quod non est scriptum, qui fecit eum, sed qui seruauit ei*

quod ex quo in lege scriptum est, dici potest. Deus enim sanctus, & benedictus & domus iudicii eius, fecerunt eum. Si autem ex hoc dixeris quod duo sunt principia: non sequitur, non enim iam dictum erat, Deut. 12. Ipse fecit te, & aptavit vel paravit, te? Huc usque expositio. Circa quam tria notat Galatinus. Primum est, Cum nomine, rex, singularis numeri coniugi verbum pluralis, fecerunt. Quia Deus cum hominem conderet, pluraliter dixit, faciamus. Quia etiam de causa dictum putat, Psal. 149. letetur Israel in eo, qui fecit eum. In Hebræo, in factoribus suis. Et Isa 54. Dominatores tui, factores tui Deus exercituum nomen eius. Vbi ponitur nomen Tetragrammaton, יהוה. Sed forsitan Hebraica Phrasi id a. 3. est, ut superior testimonio notavimus. Secundo notat Deum sanctum & benedictum, & domum iudicii eius ad faciendum hominem, convenisse, hoc est Deum unum, qui dicitur sanctus, & benedictus, & Trinum qui dicitur. Domus iudicii eius. Nam domus iudicii apud Hebræos, dicebatur, cum tres, ut minimum, ad iudicandum conveniebant. Tercio notat, non ideo esse plura principia; ut optime dixit illa expositio, ex eo quod domus consilii Dei ad faciendum hominem convenit: quia in Trinitate una est natura, & potentia principij.

Quartum testimonium est Genes. 19. Pluit Dominus super Sodamam & Gomorram sulphur, & ignem à Domino de caelo. Ex quo loco colligit pluralitatem personarum Ignatius in epist. ad Antiochenos, Iustinus in Dialogo cum Tripphone longe ante medium, de quo plura disputatione sequenti c. 4. Athanasius in oratione contra Gregales Sabellij, Hilarius 5. de Trinitate; Tertullianus libro adversus Praxeam cap. 16. Epiphanius in lib. Anchorato, Rupertus lib. 6. super Genes. 11. in fin. Fauct autem plerumque textus Hebraicus סאת יהוה יהוה Mehet Iehoua, quia cum utrobique ponatur nomen ineffabile, quod soli Deo applicari consuevit, & dicatur Dominus à Domino, aperte denotatur Deus de Deo, quod sine multiplicatione personarum nonquit intelligi. Fauct autem, ut notat Galatinus lib. 2. c. 9. in fine id quod Rabbi Eleazar docet in expositione huius loci: nempe ubique in Scriptura ponitur nomen Dei ineffabile, semper intelligi Deum, & Domum iudicii eius, ut in præcedenti testimonio notavimus. Et quidem concilium Sirmiense Canone 13. 16. & 17. damnat Anathemate eos, qui dixerint, Genes. primo cum ait Scriptura, faciamus hominem, & patrem ad se ipsum sanctum: & qui regnabit Genes. 19. cum dicitur, pluit Dominus à Domino, de Filio & Patre esse intelligendum. Verum autoritas huius Concilii nulla est; cum in multis deprehendatur Arrianum, & legitime congregatum non fuerit, ut suo loco dicemus: de quo multa Hilar. in l. de Synodis, Socrat. lib. 2. Historiz c. 27. Niceph. lib. 9. c. 21. 7. & 38. Responder tamen Dionysius Carthusianus, per Dominum, qui dicitur plueri à Domino, intelligi Angelum, qui Dei personam sustinebat, quem Dominum appellavit, quia quasi Dominus inter reliquos tres apparuit. Sed hæc expositio non quadrat textui: quia ut notavimus, utrobique ponitur nomen Dei ineffabile, quod in solum verum Deum convenire potest. Variabius in eum locum putat esse Hebraicum, ut perinde sit, pluit Dominus à Domino: atque pluit à se ipso, sed non est cur simile testimonium quo patres utuntur, ita facile illudamus, tamen non dubitem similem loquendi

modum iuxta phrasim Hebraicam in Scriptura reperi.

Quinto probat Galatinus ex illo Deut. 6. Audi Israel Dominus Deus noster, Deus unus est. In Hebræo enim pro illa voce, Dominus, est nomen ineffabile: qua sane repetitione, & Trinitas, & unitas innuat: nec enim superuacane posita videtur: quā antiqui Rabini quos refert Galat. inde colligant Trinitatē. Rabbi Simeon Iohai filius in lib. Zoar ita inquit, Audi Israel, ait Rabbi Iohai, hic est, d. Israel, antiquus, יהוה, Iehoua, id est, Deus, qui est principium omnium rerum, antiquus antiquorum, hortus radicum, & omnium rerum perfectio: & dicitur pater. אלהינו, Ielohenu, id est, Deus noster, profunditas fluminum, & fons scientiarum, quæ procedunt ab illo, & vocatur filius יהוה, Iehouah, id est, Deus, hic est Spiritus sanctus, qui à duobus procedit, & vocatur mensura vocis, unus est, ut unum cum alio concludat, & colliget. Nec n. alius ab alio dividi potest. Rabbi autem Simeon filius Iohai ait, Hoc arcanum filij non revelabitur unicuique quousque venerit Messias. Simile est illud testimonium Psal. 67. Benedicat nos Deus, Quibus verbis significatur pater, Deus noster, Quibus denotatur filius, qui propter economiam peculiari ratione dicitur Noster. Benedicat nos Deus, Quibus innuatur Spiritus sanctus. Et illud Esa. 6. Sanctus Sanctus Sanctus, Dominus Deus exercituum: In quem locum sic scribit Rabbi Simeon. Sanctus, hic est Pater, Sanctus, hic est Filius, Sanctus, hic est Spiritus sanctus. Simile quid ait Rabbi Ignathus Vzielis filius: quorum omnium testimonia hæcenus à nobis allegata, testatur Galatinus. se legisse in vetustissimis eorum codicibus: tamen in his, quibus nunc vitimur, à perdidit Rabbinis huius ætatis expuncta sint. Et certe non debemus existimare, sine magno Dei consilio, similia verba ter posita fuisse: ideoque, ut idem Galatinus affirmat, veteres Talmudistæ statuerunt, ut ab unoquoque Iudeorum bis saltem in die, mane, scilicet, & vespere dicerentur: sub quibus arcanum, aliquot tempore Messias revelandum esse asseverabant. Cuius etiam mysterij causa Trisagion illud in Ecclesia Græca inter solemnes orationes positum est, Sanctus Deus Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nobis. Cuius mentionem facit Felix Papa in Epistola ad Zenonem Imperatorem, & Damasius in Epistola de Trisagio, & alij Patres.

Sextum testimonium est Zachariæ 2. cap. Lat. 6. Testimonium Zachariæ. da, & letare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multe ad Dominum in die illa: & scies, quia Dominus exercituum misit me ad te. Versio Chaldaica sic habet, Quia ego revelabor, & ponam diuinitatem meam in medio ait Deus. & applicabunt se populi multi ad populum in tempore illo, & erunt coram me in populum: & ponam diuinitatem meam in medio tui, & scies, quia Deus exercituum misit me ad prophetandum tibi. Vbi cum utrobique ponatur nomen Dei ineffabile, constat ibi esse sermonem de Deo mittente, & de Deo missio: missio autem duas necessario postulat personas, ut disput. 170. perspicue monstrabimus.

Septimum testimonium sit, quod refert Galatinus libro secundo capite tertio ex Esaia. cap. 48. Non à principio in abscondito locutus sum, ex tempore antequam fierent, ibi eram, & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus eius. Quod sicut explicat Galatinus contenditque ibi loqui Deum misum à Deo mittente. Ea enim verba non convenire ipsi Prophetæ, probat: quia ibi ipse non erat, antea quam illa fierent.

5 Testi Galatinus.

Deut. 6.

Rab. Simeon 6. Testimonium & Sept.

16.

Esa 16. Rab. Iohai Galatinus.

Felix Damas.

6. Testimonium Zachariæ.

17.

7. Testimonium Galatinus.

Esa. 48.

